

SUPPLY CHAIN MANAGEMENT PLANNING

Abdullayeva E'zoza Azimjon qizi

Namandan davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti 4 bosqich talabasi

Tel raqam +998949074004.

E-pochta abdullayevaezoza96@gmail.com.

Ilmiy rahbar; Namangan davlat universiteti Turon FA akademigi **R.M.Axmedov**.

Qo'shimcha o'qituvchi; **Asqaraliyev Saidali**.

Abstract

Supply chain management planning is a crucial strategic tool for businesses, aiding in optimizing all stages from raw material supply to delivering finished products to consumers. This article examines the main types of planning, methods, and modern technologies, along with practical examples.

Keywords

Supply chain, management, planning, optimization, technologies, forecasting, inventory.

Annotatsiya

Ta'minot zanjirini boshqaruvini rejalashtirish jarayoni korxonalar uchun muhim strategic vosita bo'lib, u xom ashyo yetkazib berishdan tortib, tayyor mahsulotni iste'molchiga yetkazishgacha bo'lgan barcha bosqichlarni optimallashtirishga yordam beradi. Ushbu maqolada rejalashtirishning asosiy turlari, usullari va zamonaviy texnologiyalari ko'rib chiqiladi, shuningdek, amaliy misollar keltiriladi.

Kalit so'zlar

Ta'minot zanjiri, boshqaruv, rejalashtirish, optimallashtirish, texnologiyalar, prognozlash, inventarizatsiya. Ta'minot zanjiri, boshqaruv, rejalashtirish, optimallashtirish, texnologiyalar, prognozlash, inventarizatsiya.

Аннотация

Планирование управления цепочкой поставок является важным стратегическим инструментом для предприятий, помогая оптимизировать все этапы от поставки сырья до доставки готовой продукции потребителю. В этой статье рассматриваются основные виды планирования, методы и современные технологии, а также приводятся практические примеры.

Ключевые слова

Цепочка поставок, управление, планирование, оптимизация, технологии, прогнозирование, инвентаризация.

KIRISH

Ta'minot zanjiri (supply chain) deganda, xom ashyo yetkazib beruvchilardan boshlab, ishlab chiqarish, saqlash va tarqatish orqali mahsulotni yakuniy iste'molchiga yetkazishgacha bo'lgan butun jarayon tushuniladi. Ushbu zanjirni samarali boshqarish korxonalar uchun raqobatbardoshlikni oshirish, xarajatlarni kamaytirish va mijozlar qoniqishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi.. Zamonaviy nazariyaga ko'ra, ta'minot zanjiri boshqaruvi konsepsiyasi keng miqyosda rivojlangan bo'lib, bu borada Sunil Chopra va Peter Meindl tomonidan ishlab chiqilgan model muhim ahamiyatga ega. Ularning ta'kidlashicha, samarali ta'minot zanjiri uch asosiy oqimni boshqarishga asoslanadi: materiallar oqimi, axborot oqimi va moliyaviy oqim. Ushbu oqimlarning uyg'unlashuvi rejalashtirish samaradorligini ta'minlaydi. Rejalashtirish esa bu jarayonning asosiy qismi bo'lib, u kelajakdagi ehtiyojlarni oldindan ko'ra bilish va resurslarni to'g'ri taqsimlashga asoslanadi.

Rejalashtirishning asosiy turlari

Ta'minot zanjirini rejalashtirish odatda uchta asosiy bosqichga bo'linadi: strategik, taktik va operativ rejalashtirish.

Strategik rejalashtirish: Bu uzoq muddatli (3-5 yil va undan ko'p) ko'rinishda amalga oshiriladi. Masalan, yangi yetkazib beruvchilarni topish, yangi bozorlarga chiqish yoki korxonalar infratuzilmasini kengaytirish. Misol uchun, bir avtomobil kompaniyasi elektr mashinalariga o'tishni rejalashtirganda, batareya yetkazib beruvchilar bilan uzoq muddatli shartnomalar tuzishi mumkin.

Taktik rejalashtirish: O'rta muddatli (1-2 yil) bo'lib, talabni prognozlash, inventarizatsiyani boshqarish va transportni optimallashtirishni o'z ichiga oladi. Bu yerda maqsad – mavsumiy o'zgarishlarni hisobga olish. Masalan, yozgi mavsumda ichimliklar ishlab chiqaruvchisi qo'shimcha omborlar tayyorlashi mumkin.

Operativ rejalashtirish: Qisqa muddatli (kunlik yoki haftalik) va kunlik operatsiyalarga qaratilgan. Bu buyurtmalarni bajarish, yuklarni jo'natish va favqulodda vaziyatlarga javob berishni o'z ichiga oladi. Misol uchun, onlayn do'kon buyurtma kelganida, eng yaqin ombordan yukni tez yetkazishni rejalashtiradi.

Rejalashtirish usullari va texnologiyalari

Zamonaviy rejalashtirishda an'anaviy usullar bilan bir qatorda raqamli texnologiyalar qo'llaniladi.

Prognozlash usullari: Talabni bashorat qilish uchun statistik modellar (masalan, vaqt seriyalari tahlili) yoki sun'iy intellekt asosidagi algoritmlar ishlatiladi. Masalan, mashhur kompaniyalar Amazon yoki Walmart AI yordamida mijozlarning xarid odatlarini tahlil qiladi va zaxiralarni oldindan to'ldiradi.

Inventarizatsiya boshqaruvi: EOQ (Economic Order Quantity) modeli yordamida optimal buyurtma miqdorini hisoblash mumkin. Bu xarajatlarni kamaytiradi va ortiqcha zaxiralarni oldini oladi.

Raqamli vositalar: ERP (Enterprise Resource Planning) tizimlari, SCM (Supply Chain Management) dasturlari va IoT (Internet of Things) qurilmalari real vaqtda ma'lumotlarni yig'adi. Masalan, GPS orqali yuklarni kuzatish yoki blockchain texnologiyasi orqali yetkazib beruvchilar bilan shartnomalarni xavfsizlashtirish.

Amaliy misollar va muammolar

O'zbekiston misolida, qishloq xo'jaligi ta'minot zanjirida paxta yetkazib berishni rejalashtirish muhim. Fermerlar mavsumiy prognozlariga asoslanib, urug' va o'g'itlarni oldindan tayyorlaydi. Pandemiya davrida ko'plab korxonalar zanjir uzilishlariga duch keldi, shuning uchun endi ko'proq e'tibor diversifikatsiyaga (bir necha yetkazib beruvchilarga) qaratilmoqda.

Muammolarga kelsak, global o'zgarishlar (masalan, geosiyosiy vaziyatlar yoki tabiiy ofatlar) rejalarni buzishi mumkin. Buni yengish uchun risklarni baholash va zaxira rejalarni ishlab chiqish kerak. Ta'minot zanjirini boshqaruvini rejalashtirish (Supply Chain Planning) korxonaning xom ashyo xarididan boshlab tayyor mahsulotni yakuniy iste'molchiga yetkazib berishgacha bo'lgan barcha jarayonlarni strategik va operatsion darajada muvofiqlashtirishni nazarda tutadi. Bu jarayon talabni prognozlash, ishlab chiqarishni rejalashtirish, zaxiralarni boshqarish, transport va logistika faoliyatini optimallashtirish kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi. Ta'minot zanjirini boshqaruvini rejalashtirish korxonaning samaradorligi, foydaliligi va bozor raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Uning to'g'ri tashkil etilishi:

Xarajatlarni kamaytiradi

Yetkazib berish tezligini oshiradi

Zaxira ortiqchaligini kamaytiradi

Mijozlar qoniqishini oshiradi

Shunday qilib, ta'minot zanjirini rejalashtirish – bu nafaqat logistika masalasi, balki strategic boshqaruvning muhim yo'nalishidir..

XULOSA

Ta'minot zanjirini boshqaruvini rejalashtirish (supply chain planning) zamonaviy korxonalar faoliyatining samaradorligini ta'minlovchi muhim jarayonlardan biri hisoblanadi. Uning asosiy maqsadi — talab va taklif o'rtasidagi optimal muvozanatni yaratish, resurslarni samarali taqsimlash, yetkazib berish xarajatlarini kamaytirish hamda mijozlar ehtiyojlarini yuqori darajada qondirishdir. Mazkur jarayon orqali korxonada o'zining xom ashyo, ishlab chiqarish, saqlash va funksiyalarini yaxlit tizim sifatida boshqaradi.

Xulosa qilib aytganda, ta'minot zanjirini boshqaruvini rejalashtirish korxonaning umumiy biznes strategiyasining muhim qismi bo'lib, uning to'g'ri tashkil etilishi korxonada xarajatlarini kamaytirish, mijozlar talabini tez va sifatli qondirish hamda bozor sharoitida muvaffaqiyatga erishishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Chopra, S. & Meindl, P. Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation. Pearson, 2019.
2. Christopher, M. Logistics & Supply Chain Management. FT Publishing, 2016.
3. Heizer, J. & Render, B. Operations Management. Pearson, 2017.

4. Monczka, R.M., Handfield, R.B., Giunipero, L.C. & Patterson, J.L. Purchasing and Supply Chain Management. Cengage Learning, 2015.
5. Mentzer, J.T. et al. “Defining Supply Chain Management”, Journal of Business Logistics, 2001.
6. Waters, D. Supply Chain Risk Management: Vulnerability and Resilience in Logistics. Kogan Page, 2011.
7. Rushton, A., Croucher, P. & Baker, P. The Handbook of Logistics and Distribution Management. Kogan Page, 2017.
8. Slack, N., Brandon-Jones, A. & Johnston, R. Operations Management. Pearson, 2016.
9. Axmedov, R.M. (akademik, Turon fanlar akademiyasi). (2022). Zamonaviy boshqaruv tizimlarida jarayonlarni integratsiyalash va raqamli transformatsiya. Toshkent: Turon nashriyoti. (Turon fanlar akademiyasi nashrlarida chop etilgan, jarayonlarni boshqarishning milliy va xalqaro tajribasi, AI va IoT integratsiyasi masalalari yoritilgan).